

“Başka ülkeleri ne kadar çok görürsem, kendi ülkemi o kadar çok severim.”
Madame de Stael

MOSTAR GEZİ REHBERİ;

Balkanların en güzel şehirlerinden birisi olan Mostar, başkent Saraybosna’dan sonra ülkenin en fazla ziyaret edilen şehri. Balkan turu yapan her gezginin mutlaka rotaya dahil etmesi gereken bir destinasyon. Son yıllarda hem vizesiz olması hem de Avrupa şehirlerine kıyasla çok daha ucuz olması nedeniyle özellikle Türk vatandaşlarının en popüler yurtdışı duraklarından birisi olmuş durumda. Mostar’ı imkanı olan her Türk’ün görmesi gerekiyor çünkü şehrin dört bir yanında ‘bizden’ bir iz bulunuyor. Zaten her geçen yıl biraz daha pahalaniyor, ne kadar erken giderseniz o kadar kârdasınız. Bir Osmanlı mirası olduğu için bizlerin daha fazla ilgisini çekiyor ancak tarihi geçmişi, göz alıcı mimarisi, kültürel etkinlikleri ve doğal güzellikleri sayesinde de dünyanın neredeyse her ülkesinden her yıl binlerce turisti kendine çekmeye başarıyor. Kompakt bir şehir, gezmesi oldukça kolay ve keyifli. Nehir kenarında, Mostar Köprüsü manzarası eşliğinde yenilen yemeklerin ücreti bedavadan biraz pahalı. Konaklama ve gece hayatı konusunda birçok farklı alternatif mevcut. Doğal güzellikleri ve yüzlerce yıllık tarihi binaları da cabası. Şimdi soruyorum, Mostar size daha ne verebilir?

Mostar, benim Balkanların turumun Saraybosna’dan sonraki ve Kotor’dan önceki durağıydı. Eğer sizin de bir Balkan turu yapma düşünceniz varsa muhtemelen siz de benim gibi Saraybosna’dan başlayıp, Mostar’a devam edeceksiniz. Genel olarak gezginlerin Balkan rotası bu şekilde ilerliyor. Saraybosna’dan Mostar’a ulaşmak oldukça kolay, detayları ulaşım bölümünde anlatacağım. Aynı şekilde Mostar’dan Kotor’a geçecek veya Kotor’dan sonra Mostar’a gelsekseniz de direkt giden otobüsler ile kolayca ulaşım sağlayabilirsiniz. Mostar’a gitmek için en güzel mevsim yaz ve bahar ayları, eğer herhangi bir mecburiyetiniz yoksa Mostar’ı kesinlikle kış aylarında ziyaret etmeyin derim çünkü hem çok soğuk olur hem de keyif alamazsınız. Hafızamda en fazla yer eden ve en çok beğendiğim Balkan şehirlerinden birisi. Eğer sizlerin de görme şansı olursa, eminim tur boyunca en fazla keyif aldığınız şehirlerden birisi olacaktır.

Başkent Saraybosna’ya yaklaşık 160 kilometre uzaklıkta, Velez, Hum ve Cabulja Dağları’nın eteklerinde, aynı zamanda Neretva Nehri’nin vadisinde yer alan Mostar, **Hersek** bölgesinin en büyük şehri ve Bosna-Hersek Federasyonu’na bağlı Hersek-Neretva Kantonu’nun da idari merkezi. Yaklaşık 120.000 kişilik nüfusu ile ülkenin en büyük 5. şehri. Nüfusun %34’ünü

Boşnaklar, %34'ünü Hırvatlar, %19'unu Sırlar ve kalanını ise diğer etnik gruplar oluşturuyor. Tarihi geçmişi Orta Çağ'a kadar uzanan şehir, yüzyıllar boyunca birçok farklı devletin etkisi altında kalmış olsa da bugünkü görünümünü hiç kuşkusuz Osmanlı'ya borçlu zira Mostar'a 1468 - 1878 yılları arasında, tam 410 yıl Osmanlı İmparatorluğu hükmetmiş. Bu nedenle adım attığınız her yerde Osmanlı'dan bir iz görebilmeniz mümkün.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya'ya bağlanan Bosna Hersek'te, Müslüman Boşnakların uzun süre yaptığı fizibilite çalışmaları neticesinde, Yugoslavya'dan ayrı, bağımsız bir ülke olma adına 1992 yılında referandum yapılmış ve halkın %99'unun oyları ile Bosna Hersek bağımsızlığını ilan etmiş. Referandumu tanımayan ve asla bu durumu kabullenemeyen Yugoslavya ise Bosna Hersek'e savaş açmış, tarihe kara bir leke olarak geçen ve tam 18 ay süren kanlı çatışmalar başlamış. 3 Nisan 1992 tarihinde atılan ilk bomba ile şehrin büyük kısmı, başta Sırlar olmak üzere işgalci güçler tarafından ateş altına alınmış. Hırvat silahlı güçleri; şehrin tarihi yapıları olan Osmanlı camilerini, Fransisken Manastırı'nı, Katolik Katedrali'ni, Piskoposluk Sarayı'nı ve daha birçok yapıyı tahrip etmiş. Tabi hepsinden daha değerli olan, Mimar Sinan'ın öğrencisi Mimar Hayreddin tarafından yapılan Mostar Köprüsü de 08.11.1993 tarihinde Hırvat topçular tarafından yerle bir edilmiş ve canlı yayın ile tüm dünyaya seyrettirilmiş. Köprü'nün yıkılış anını

<https://www.youtube.com/watch?v=PZ9iPriRjCk> adresini tıklayarak izleyebilirsiniz. Nato'nun müdahalesi ile 1995 yılında sona eren savaş, sadece Mostar şehrinde dahi arkasında binlerce yaralı, yüzlerce ölü, onlarca yıkılmış bina ve tahrip olmuş tarihi eser bırakmış. Savaşın ardından şehir, baştan sona yeniden inşa edilmiş. Yıkılan Mostar Köprüsü ise Türkiye Cumhuriyeti önderliğinde, diğer devletlerden de bağışlar toplanarak 2004 yılında restore edilmiş ve görkemli bir törenle yeniden açılmış. 2005 yılında ise UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası Listesine dahil edilerek koruma altına alınmış.

ULAŞIM: Mostar'a ulaşmak için birçok farklı alternatifiniz var. Benim Saraybosna'dan sonraki durağım olduğu için ilk önce bu iki şehir arasındaki seçeneklerden bahsedeyim.

Saraybosna'dan Mostar'a; Prevoz Putnika Zavidovići, Autoprevoz Mostar, Croatia Bus, Globtour, Jadran Ekspres ve Salinea gibi farklı şirketler tarafından günde yaklaşık 13 ayrı sefer düzenleniyor. Neredeyse her yarım saatte bir veya en kötü ihtimalle her saat başı otobüs var, yani ulaşım konusunda içiniz rahat olsun. Saraybosna'dan hareket eden ilk seferin saati sabah 06:00 ve son seferin saati ise 19.55 ancak yaz döneminde birçok firma bekleyen yolcu olması halinde 22.30'a kadar ek seferler düzenliyor. Mostar'dan Saraybosna'ya ise ilk sefer saat 06:00'da ve son sefer ise saat 20:00'da hareket ediyor. Aynı şekilde yoğunluk olması durumunda ek seferler düzenleniyor. Otobüs yolculuğu ortalama 2-2.5 saat sürüyor. Kısaca Saraybosna otobüs terminaline gittikten sonra Mostar için otobüs bulamamanız çok düşük bir ihtimal. Her firmanın bilet fiyatı farklı, hiçbir yerde durmadan direkt gidenler diğerlerine oranla biraz daha pahalı. Bilet fiyatları 5 Euro ile 11 Euro arasında değişiyor ayrıca bagaja vereceğiniz her çanta için 1 Euro ekstra ücret ödemek zorundasınız, eğer sırt çantası ile geziyorsanız bagaja vermeyin, yanınıza alın. Dilerseniz otobüs seferlerini ve ücretlerini <https://getbybus.com/en/bus-sarajevo-to-mostar> adresinden sorgulayabilir ve

satın alabilirsiniz. Eğer biletinizi online alırsanız, çıktısını yanınızda bulundurmanız gerekiyor. Saraybosna'da Doğu ve Batı olmak üzere iki farklı otobüs terminali var. Doğu terminali nispeten daha uzak olan uluslararası seferler için kullanılıyor; Sırbistan, Macaristan ve Hırvatistan şehirlerine gidecekseniz bu terminali kullanmalısınız. Mostar otobüsleri Batı terminalinden kalkıyor, aynı şekilde Kotor, Budva ve Dubrovnik otobüsleri de bu terminalden hareket ediyor. Size lazım olan Batı terminali zaten şehir merkezinde bulunuyor ama yürümek istemezseniz her ikisine de tramvay kullanarak ulaşabilirsiniz. Mostar'da da tıpkı Saraybosna'da olduğu gibi Doğu ve Batı olmak üzere iki farklı otobüs terminali var. Doğu terminali tren garının hemen yanında, şehir merkezine 5 dakika yürüme mesafesinde olan Ivana Krndelja bb Square isimli meydanda, Batı terminali ise şehir merkezine 15 dakika yürüme mesafesinde Vukovarska bb adresinde bulunuyor. Saraybosna'dan Mostar'a gitmek için diğer bir alternatifiniz de demiryolu kullanmak. İki şehir arasında her gün 2 farklı tren seferi düzenleniyor. İlk tren 07.00'de hareket ediyor ve 09.00'da Mostar'da oluyor, bilet ücreti 5 Euro. İkinci tren ise 16.50'de hareket ediyor ve 18.45'te Mostar'da oluyor, bilet ücreti 8 Euro.

Balkanların en popüler duraklarından birisi olan, Hırvatistan'ın tatil şehri Dubrovnik'ten geçecekseniz <https://getbybus.com/en/bus-dubrovnik-to-mostar> adresinden sefer saatlerini kontrol edebilir ve bilet alabilirsiniz. Dubrovnik-Mostar arası yaklaşık 4 saat sürüyor, bilet ücretleri 15 Euro ve günde 7 sefer düzenleniyor. Yukarıda da dediğim gibi, Mostar büyük ihtimalle sizin de Saraybosna'dan sonraki durağınız olacak. Saraybosna'ya ülkemizden direkt uçuş ile kolayca ulaşabilirsiniz, bilet ücretleri 350-400 Türk Lirası civarında. Ülkemizden direkt olarak havayolu ile Mostar'a ulaşmanız mümkün değil, şehir merkezine 8 km uzaklıktaki Mostar Havalimanına Türkiye'den direkt uçuş yok. En iyi ihtimalle Zagreb veya Belgrad aktarmalı gidebilirsiniz, bu da zaten oldukça maliyetli bir seçenek. Eğer Avrupa ülkelerinden gidecekseniz o zaman işiniz kolay çünkü Mostar Havaalanı ülkenin en işlek 2. havaalanı, bu yüzden birçok Avrupa şehriden direkt uçuş düzenleniyor. Mostar'a indikten sonra tek seçeneğiniz olan taksiler ile 20 dakikada şehir merkezine ulaşabilirsiniz.

Mostar benim Kotor'dan önceki durağımdı. Eskiden Mostar-Kotor arası sefer düzenleyen otobüsler, bir Hırvatistan şehri olan Dubrovnik'e uğramadan Kotor'a gitmiyordu. Bunun için de Schengen Vizesine veya yeşil pasaporta sahip olmanız gerekiyordu ancak günümüzde birçok firmanın Hırvatistan sınırından geçmeden direkt olarak Kotor'a giden seferi mevcut. Aynı durum tam tersi için de geçerli. Eğer siz de Mostar'a Kotor'dan geçmeyi düşünüyorsanız; Kotor otobüs terminaline gidin, gişede duran görevliye Mostar'a gitmek istediğinizi ancak Dubrovnik'e uğramayan sefer olması gerektiğini söyleyin ve biletinizi alın. Eğer iletişim problemi yaşarsanız "NO DUBROVNIK" veya "NO CROATIA" demeniz yeterli olacaktır. Ben Kotor'a giderken aynen bu şekilde yaptım ve bana **Lalatovic Travel** firmasına ait, direkt Kotor'a giden sefer için bilet verdiler. Bilet ücreti 25 Euro ve yolculuk ise Hırvatistan'a girmemek adına dağ yollarından gidildiği için yaklaşık 7-8 saat sürüyor. Gümrük geçişi çok rahat; görevli polis otobüsün içine geliyor, pasaportları topluyor ve mühürleyip geri getiriyor. Bu işlem ortalama 20-25 dakika sürüyor. Dediğim gibi, bu durum tam tersi yani Kotor-Mostar

güzergahı için de geçerli. Kotor otobüs terminali şehir merkezine çok yakın, dilerseniz 1 gün öncesinden gidebilir ve Mostar biletinizi alabilirsiniz. Eğer biletinizi online almak istiyorsanız; Balkanlar genelinde otobüs biletlerini <https://www.balkanviator.com/tr/>, <https://www.busbud.com/> ve <https://busticket4.me/> adreslerinden satın alabilirsiniz. Dilerseniz bu adreslerden otobüs seferlerini öğrenebilir, ardından terminal içerisinde bulunan gişeden de biletinizi alabilirsiniz. Unutmadan ekleyeyim; bir diğer ulaşım seçeneği de Blablacar isimli uygulama; kalkış ve varış yerini seçerek sizinle aynı tarihlerde özel aracı ile seyahat edecek birine uygun bir ücret ödeyerek yol arkadaşı olabilirsiniz. Yolculuk aramak için <https://www.blablacar.com.tr/> adresini ziyaret edebilirsiniz. Özellikle uzun mesafe yolculuklarda kurtarıcınız olabilir.

KONAKLAMA: Ben seyahatlerimde hostellerde konaklamayı tercih ettiğim için Mostar'da da tercihim bu yönde kullandım ve sizlere de böyle yapmanızı tavsiye ederim. Hosteller hem çok hesaplı oluyor hem mutfakta kendi yemeğinizi yapabiliyorsunuz hem de gezgin gençler tarafından tercih edildiği için ortamı çok eğlenceli oluyor. Ben araştırma yaparken sadece hostellere baktığım için karar vermem kolay oldu. Old Town bölgesine 3-4 dakikalık yürüme mesafesinde bulunan **Mostar Downtown Hostel** bana göre şehirde konaklama yapabileceğiniz en güzel yerlerden birisi. Gecelik fiyatı 9 Euro, hijyen açısından oldukça başarılı, yemek yapabileceğiniz mutfak var, çadır dahi kurabileceğiniz ve diğer gezginlerle kaynaşabileceğiniz güzel bir bahçesi var, konumu iyi ve hepsinden önemlisi dünya tatlısı bir sahibi var. Benim kaldığım dönem, Balkanlar turu yapan bir arkadaş rahatsızlandı ve hostel sahibi ambulansın gelmesini dahi beklemeden arabasına bindirdi, hastaneye götürdü, tedavisini yaptırdı ve ilaçlarını da alıp geri getirdi. Kaldığı süre boyunca da kendi çocuğu ile ilgilenir gibi ilgilendi. Ben bu hostelden çok memnun ayrıldım. Saraybosna, Dubrovnik, Split, Kotor veya Budva'ya vip minibüsler ile gitmek isterseniz, hostelde kalan diğer gezginler ile birleşerek hostelin anlaşmalı olduğu firmadan araç talep edebilirsiniz. Mostar çevresindeki doğal alanlara düzenlenen günübirlik turlar için de yine bu hostelde rezervasyon yaptırabilirsiniz.

Uzun lafın kısıası; eğer Mostar'a giderseniz bu hostelde konaklayın, kesinlikle pişman olmayacaksınız. Burayı beğenmemişseniz veya Old Town'a yakın bir yer arıyorsanız; diğer hostel seçeneklerini <https://www.hostelworld.com/1/> adresinden, otel ve apart seçeneklerini ise <https://www.booking.com/> adresinden kontrol edebilirsiniz. Eğer hostelde konaklamak size göre değilse ve yıldızlı otellerin ücretlerine de bütçeniz yetmiyorsa, benim kaldığım hostelin çevresinde daha birçok farklı pansiyon ve kiralık ev bulunuyor. Kiralık evler özellikle kalabalık gruplar için ideal. Böyle bir düşünceniz varsa ve online rezervasyon yapmayacaksanız, mutlaka girişte pazarlık yapın. Eğer risk almak istemiyorum diyorsanız gitmeden önce <https://www.airbnb.com.tr/> adresini kullanarak da kiralık evlere bakabilir ve rezervasyon yapabilirsiniz. Maddi durumunuz müsaade ederse, Mostar'da bulunan en güzel Osmanlı miraslarından birisi sayılan Müslüm Bey Konağı'nda konaklamanızı tavsiye ederim. Burası hem müze hem de butik otel olarak hizmet veriyor ve odaları tamamen eski Osmanlı ev düzenine göre dizayn edilmiş. Tarihi bir konağın odalarında, sedirlerin üzerine kurulmuş

yataklarda yatmayı hangi Türk istemez? Çift kişilik odaların gecelik fiyatı ortalama 75 Euro, konaklama rezervasyonu yapmadan önce mutlaka

<https://www.booking.com/hotel/ba/bosnian-national-monument-muslibegovic-house.tr.html> adresinden fotoğraflara bakın ve fiyatları kontrol edin.

YEME-İÇME: Balkanların en ünlü yemeği, İnegöl köfte gibi yapılan, adına **Cevapi** ya da **Cevapčići** denilen kebab. Aynı köfteyi yassı şekilde de yapıyorlar, adı **Pljeskavica**. Büyük bir hamburger köftesi gibi düşünün. Bence her ikisinin de lezzeti aynı. Aynı şekilde **Begova Supa** denilen tavuklu Bey Çorbası, **Kacamak** denilen ve mısır unu ile yapılan tatlı, **Trileçe**, **Telâtine**, **Jagnjetina**, **Musaka**, **Filovane Paprika**, **soğan dolması ve etli sarma** da diğer yöresel lezzetler. Ülkemizde de birçok börekçide göreceğiniz **Boşnak Böreği**'ni bir de burada denemelisiniz. Eğer bira seviyorsanız Boşnak birası olan **Mostarska Pivo** sizin için en doğru tercih olacaktır. Mostar Köprüsü'nün etrafında yemek yiyebileceğiniz, köprü manzaralı ve nehir kenarı olmak üzere birçok farklı restoran var. Porsiyonlar aşırı büyük, öyle ki bir porsiyon ile 2 kişi rahatlıkla doyabilir. Fiyatlar da en pahalı restoranda dahil makul seviyede diyebilirim. Şehrin en ünlü restoranı; Mostar Köprüsü'ne bağlı olan patika yol üzerinde göreceğiniz **Šadrvan Restaurant**. Burası etnik kıyafet giyen garsonların hizmet verdiği, yöresel yemeklerin tadına bakabileceğiniz ve fiyat olarak da gayet uygun olan bir restoran. En çok tercih edilen yemekleri ise National Plate denilen karışık et tabağı. Bahçe bölümünde lezzetli bir Türk Kahvesi de içmeyi unutmayın. Şehrin bir diğer ünlü restoranı, Neretva Nehrinin kollarından birisi olan Radobolja Deresi üzerinde göreceğiniz, tarihi Eğri Köprü manzarasına sahip **Divan Restaurant**. Burası da otantik bir ortamda yöresel yemeklerin tadına bakabileceğiniz ve karışık et tabağı seçeneği sunan, nehir kenarında, manzaralı, nezih bir restoran. Fiyat ve lezzet açısından üst sıralarda denilebilir. Neretva Nehri kıyısında Mostar Köprüsü manzarasına sahip birçok restoran mevcut. Ben tercihim **Restoran Labirint** 'ten yana kullandım ve kesinlikle tavsiye ederim. Hem köprüyü, hem nehri hem de köprünün etrafındaki tarihi yapıları gören muhteşem bir manzarası var. Servis ve yemekler gayet başarılı, fiyatlar ise böyle bir manzaraya göre oldukça ucuz. Mutlaka not alın derim. Yine nehir kenarında bulunan ve köprü manzarası olan bir diğer restoran ise **Restoran Lagero**. Bu restoranın balkonu çok küçük yani yoğun dönemde giderseniz, akşam yemeği için balkonunda yer bulabilmeniz biraz zor. Bu yüzden tavsiyem; buraya öğle vaktinde uğramanız ve manzaraya karşı biranızı yudumlamanız. Fiyatlar diğer restoranlara kıyasla biraz daha pahalı ama yine de porsiyonlara ve lezzetlere göre oldukça uygun. Eğer illaki köprü manzarası olsun demiyorsanız ve sessiz, sakın, ailenizle rahat rahat yemek yiyebileceğiniz bir yer olsun istiyorsanız sizin için en ideal adres **Radobolja Restaurant**. Kocaman bir bahçesi ve bahçesinde yemyeşil ağaçları var. Yaz aylarında giderseniz mutlaka bahçe bölümünde, ağaçların altına kurulan masalarda oturmalısınız. Buraya sadece akşam yemeği için değil aynı zamanda kahvaltı için de gidebilirsiniz, aklınızda bulunsun. Son olarak daha uygun fiyatlı otantik bir restoranda yöresel lezzetler denemek istiyorsanız, geleneksel motifler ile süslenen **National Restaurant Tima-Irma** şehrin en iyi kebabçılarından birisi.

GECE HAYATI: Mostar küçük bir şehir olduğu için çok hareketli bir gece hayatı yok ama yine de eğlenmek için dışarıya çıkanları eli boş göndermeyecek kapasitede diyebilirim. Şehrin en çılgın gece kulübü, Mostar Üniversitesi kampüsünde bulunan **Night Club Art**. Yaz aylarında Balkanların ünlü sanatçılarının sahne aldığı bir mekan. Diğerlerine kıyasla daha elit bir yer olduğu için fiyatlar biraz pahalı. Şehrin popüler gece kulüplerinden birisi olan, Mostar Köprüsü'ne yakın bir konumda, Zrinjevac Park karşısında bulunan **Drugi Nacin** gündüzleri restoran, geceleri ise eğlence mekanı olarak hizmet veriyor. Mostar tren garına yakın bir konumda yer alan **Daleka Obala** isimli gece kulübü, gündüzleri yüzme havuzu ve akşamları ise açık hava gece kulübü olarak hizmet veriyor. Şehrin en çok tercih edilen mekanlarından birisi çünkü hem üstü açık hem alan olarak oldukça büyük hem de Dj performansı ile elektronik müzik eşliğinde dans edebileceğiniz bir yer. Diğerlerine kıyasla şehir merkezinin biraz uzağında kalan **The Pink Panther**, Mostar'ın en hareketli gece kulüplerinden. Burası çılgın kostüm partileri ile ünlenmiş bir mekan, zaten birçok yerde reklamlarını göreceksiniz. Hafta sonları farklı konseptlerde partiler oluyor ayrıca dansçılar ve müzik grupları sahne alıyor. Neretva Nehri kıyısında, tarihi taş binaların avlusunda bulunan **Duradzik** isimli mekan da yine ortasında yüzme havuzu olan ve otantik ortamı ile misafirlerine eğlenceli bir gece hayatı sunan popüler bir adres. Son olarak şehrin en ünlü pub'ı; Neretva Nehri kenarında yer alan ve tarihi Eğri Köprü manzarası sunan **Black Dog Pub**. Burası hem Old Town bölgesine yakın hem de manzaraya karşı içkinizi yudumlarken arkadaşlarınızla hoş sohbetler yapabileceğiniz bir mekan.

ALIŞVERİŞ: Mostar'da alışveriş yapabileceğiniz en doğru adres, Mostar Köprüsü'nün hemen yanında göreceğiniz **Eski Çarşı**. Burada sıra sıra dizilmiş tezgahlarda birçok farklı hediyelik eşya bulabilmeniz mümkün. El işi takılar, seramikler, biblolar, etnik kıyafetler, çantalar, süslemeli avizeler, dokuma halılar ve daha fazlası. Mostar'da bakırcılık çok gelişmiş, bu yüzden bakırdan yapılan eşyalar şehrin en fazla tercih edilen hediyelikleri diyebilirim. Eğer modern anlamda bir alışveriş merkezi arıyorsanız **Mepas Mall** ve **Piramida Shopping Center** şehrin en büyük alışveriş merkezleri. Yöresel tasarım ürünler için ise **Atelje Crafts Shop** ve **The BB Crafts Shop** isimli butikler, en doğru adresler olacaktır. Eski Çarşı'da bulunan tezgahlardan alışveriş yaparsanız, kesinlikle pazarlık yapmayı unutmayın.

MOSTAR GEZİLECEK YERLER;

Mostar şehri, adını herkesin bildiği Mostar Köprüsü'nden alıyor. Most, kelime anlamı olarak köprü demek, Mostar ise "köprüyü tutan, köprüyü bekleyen veya köprü bekçisi" anlamlarına geliyor. Bu tabir ise köprü'nün her iki tarafına yerleştirilen, vadiden ve nehirden gelebilecek saldırılara karşı gözetleme görevi üstlenen bekçi kulelerinden geliyor. Çok kültürlü kimliği ile farklı inanç, etnik köken ve düşünceden binlerce insanın birlikte yaşadığı

şehrin, görülmesi gereken ilk noktası hiç kuşkusuz Mostar Köprüsü. İkincisi ise köprünün hemen yanında bulunan Eski Türk Çarşısı. Neretva Nehri'nin iki yanına kurulu olan ve köprülerinden muhteşem manzaralar sunan Mostar'ı gezmek için toplu taşımaya ihtiyacınız yok, yürüyerek şehrin her yerini gezebilmeniz mümkün. Mostar'ı gezmek için en ideal dönemler Nisan-Mayıs ve Eylül-Ekim ayları ancak nehirde yüzmek istiyorsanız Temmuz-Ağustos aylarında gitmeniz gerekiyor çünkü bu aylarda bile su çok soğuk oluyor.

Başta Osmanlı olmak üzere Fransız, İtalyan ve birçok farklı mimari üslup ile oldukça kozmopolit bir çehreye sahip olan şehirde gezilecek birçok farklı nokta var ama birbirlerine çok yakın olduğu için 2 günde Mostar ve çevresini rahatlıkla gezebilirsiniz. Osmanlı İmparatorluğu'nun mimari, sanat ve yaşam tarzını yansıttığı için kendinizi bir Anadolu şehrinde hissedebilirsiniz. Her ne kadar geçmişte kanlı çatışmalara sahne olmuş olsa da günümüzde artık insanlar huzur içinde yaşamaya devam ediyor, bu yüzden şehirde herhangi bir güvenlik sorunu yok. Şehirde kalan Sırlar, Hırvatlar ve Boşnaklar birbirlerine karşı saldırgan bir tutum sergilemiyor ancak turistik bölgenin dışında kalan bazı binaların üzerinde, Sırların ve Hırvatların Boşnaklara karşı yaptığı etnik kıyımı hatırlatmak için mermi izleri kapatılmadan öylece bırakılmış. Mostar Köprüsü'nün çevresinde ise küçük taşlara ve duvarlara 'DONT FORGET 93' yazıları yazılmış.

Mostar Köprüsü: Mostar şehrini ziyaret edenlerin %99'u Mostar Köprüsü'nü yakından görmek için gidiyor. Hiç kuşkusuz sizlerin de Mostar'ı rotanıza eklemenizin asli sebebi köprüyü görmek olacaktır. Mostar'a gidecek, köprüyü göreceksiniz ve misyonunuzu tamamlayacaksınız. Özellikle grup halinde gelen Türk turistlerin büyük çoğunluğu böyle düşündüğü için Mostar'ı günü birlik ziyaret ediyor, hatta sabah gelip öğlen şehirden ayrılıyorlar ama siz kesinlikle öyle yapmayın. Mostar şehri sadece bir köprüden ibaret değil, etrafıca gezdiğiniz zaman hayranlığınız kat be kat artacaktır. Tabi Mostar Köprüsü de sadece köprüden ibaret değil; her iki kulesini gezmeniz, Neretva Nehri'ne inmeniz, suya girmeniz ve çevresinde vakit geçirmeniz gerekiyor. Zaten sadece köprü ve çevresi yarım gününüzü alacaktır. Bu yüzden siz siz olun, Mostar'a en az 1 gece ayırın. Gelelim güzelliği dillere destan Mostar Köprüsü'ne;

15. yüzyılda Mostar Köprüsü'nün olduğu yerde güven vermeyen, kullanışlı olmayan bir zincir köprü bulunuyormuş. Daha sonra bu zincir köprü kaldırılarak yerine, işlevi sadece insanları karşıya geçirmek olan ve yine aynı şekilde kesinlikle güven vermeyen ahşap bir köprü yapılmış. Mostar, Osmanlı tarafından fethedildikten sonra Kanuni Sultan Süleyman, baş mimarı olan Mimar Sinan'ı yanına çağırarak "Ey Sinan, Mostar'a öyle bir köprü yapasın ki güzelliği dillere destan olsun, nesilden nesile anlatılsın, devletimizin namı yürüsün" der. Mimar Sinan ise bu görevi; en başarılı öğrencisi olan ve Edirne'deki II. Bayezid Külliyesi'nin de mimarı olarak bilinen Mimar Hayreddin'e verir ve ekler; " Eğer köprünün inşasında kullanılacağı ahşap destekler kaldırıldığında köprü yıkılırsa, padişah kelleni alacak." Bu riski göze alamayan Mimar Hayreddin ise Mostar Köprüsü'nü yapmadan önce, Neretva Nehri'nin kollarından birisi olan Radobolja Deresi üzerine, 1558 yılında Kriva Cuprija denilen Eğri

Köprü'yü inşa eder ve kendini dener. Mimar Hayreddin Mostar Köprüsü'nün inşasına 1557 yılında başlamış ancak daha sonra Eğri Köprü'yü inşa ederek bir yandan eksiklerini görmüş, pratik yapmış. Tam 9 yıl sonra, tarihler 1566'yı gösterdiğinde ise Mostar Köprüsü tamamlanmış ve muhteşem güzelliği ile halkın kullanıma açılmış. Evliya Çelebi Seyahatname eserinde, yapımında 465 taş blok kullanılan, nehirden yüksekliği 21 metre, uzunluğu 30 metre ve genişliği 4 metre olan eski köprüden; "bir uçurumdan diğerine uzanan, gökyüzüne kadar yükselen bir gökkuşağı kemeri gibi, hiçbir yerde bu kadar yüksek ve bu kadar güzel bir köprü görmedim" diyerek bahsetmiş. Yaklaşık 350 yıl boyunca bir tek parça taşı bile zarar görmeden kullanılan Mostar Köprüsü, Osmanlı'nın Mostar'dan çekilmesi ile adeta kaderine terk edilmiş ve önce I. Dünya Savaşı'nda, ardından II. Dünya Savaşı'nda birçok kez yıkılmak istenmiş ve ağır hasarlar verilmiş ancak tüm bunlara rağmen ayakta kalmayı başarmış.

08.11.1993 tarihine gelindiğinde ise ülkede baş gösteren iç savaş sırasında, Hırvat tanklarından art arda yapılan top atışları sonucu tamamen yıkılmış ve artık kullanılamaz hale gelmiş. Bununla yetinmeyen Hırvatlar, bu anı canlı yayın ile tüm dünyaya seyrettirmiş ve hafızalardan silinmeyecek bir propaganda yapmış. Köprü'nün yıkılış anını

<https://www.youtube.com/watch?v=PZ9iPriRjCk> adresini tıklayarak izleyebilirsiniz. Hırvatlar ve Sırp'lar sadece Mostar Köprüsü'nü değil, aynı zamanda Neretva Nehri üzerinde bulunan 17 köprüyü daha yıkmış ve kullanılamaz hale getirmiş. 1995 yılında sona eren savaşın ardından Mostar Köprüsü'nün olduğu yere geçici bir asma köprü yapılmış. Yaklaşık 8 yıl bu asma köprü kullanılmış ve 2004 yılına gelindiğinde ise Türk Cumhuriyeti önderliğinde, başta Unesco ve Dünya Bankası olmak üzere İtalya, Hollanda ve Hırvatistan'ın yaptığı bağışlar ile köprü aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiş. Macaristan gelen özel eğitilmiş dalgıçlar Neretva Nehri'ne dalmış ve köprüden kopan, hala kullanılabilecek durumda olan taş blokları kıyıya çıkarmışlar. Bu taşlar yeterli gelmediği için Mostar Köprüsü'nün yapıldığı dönemde kullanılan taş ocağı tekrar açılmış ve eski taşlara benzer taş bloklar üretilmiş. Tabi sadece köprü değil aynı zamanda köprü'nün iki başında bulunan savunma kuleleri de aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiş. Köprü'nün orijinal adı **Stari Most**, kelime anlamı olarak Stari 'eski' ve Most ise 'köprü' demek yani Eski Köprü. Mostar ise 'köprüyü tutan, köprüyü savunan veya köprü bekçisi' anlamlarına geliyor. 2005 yılında Mostar Köprüsü ve Stari Grad denilen eski şehir bölgesi Unesco tarafından Dünya Kültür Mirası Listesi'ne eklenerek koruma altına alınmış.

Köprü ve çevresi tam anlamı ile kullanıma açıldıktan sonra adeta turist akınına uğramış ve halen aynı oranda ziyaretçi çekmeye devam ediyor. Eski köprü yıkılmadan önce bir Mostar geleneği olarak, evlenme çağına gelen gençler sevdikleri kızlara ne kadar cesur olduklarını göstermek için Mostar Köprüsü'nden Neretva Nehri'ne atlamış. Hatta bir rivayete göre köprüden atlamayan erkeklere, korkak oldukları için kız vermezlermiş. Bu adet günümüzde artık turistik bir aktivite olarak yapılıyor. Mostar Spor Kulübüne mensup profesyonel sporcular, köprü korkuluklarının ardında atlayış yapmak için hazırlanırken yardımcılar ise turistlerden bağış topluyor. Eğer sporcuları tatmin edecek bir bağış miktarına ulaşılmazsa atlayış yapmıyorlar. Sadece köprü üstünde değil, Neretva Nehri kıyısında atlayış yapılmasını bekleyen turistlerden de bağış toplanıyor. Aşağıdaki yardımcı yukarıya yeteri kadar bağış toplandığını ilettikten sonra sporcu atlayışını yapıyor. Sporcunun ne zaman tatmin olup

atlayış yapacağı belli olmuyor, bu yüzden sabırla beklemeniz lazım. Defalarca ama defalarca atlar gibi yapıp insanları heveslendiriyor ama atlamıyorlar. Turistler de artık atlasın da görelim diye kendilerini bağış yapma mecburiyetinde hissediyorlar. Her yıl 28 Temmuz tarihinde onlarca sporcunun katıldığı, “baş üstü” ve “dik atlayış” olmak üzere iki farklı kategoride atlama yarışması düzenleniyor. Bosna Hersek başta olmak üzere Balkanlar ve Avrupa şehirlerinden birçok profesyonel sporcu bu yarışa katılmak için Mostar’a geliyor. Tabi aynı şekilde yarışmayı izlemek isteyen yerli ve yabancı turistler de şehre akın ediyor. Neredeyse köprünün inşa edildiği tarihten beri, yaşanan tüm sıkıntılara rağmen bu yarışma mümkün olan her sene yapılmış ve bu yıl 454.’cüsü düzenlenecek. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde bu atlayışlardan şöyle bahsetmiş; *“Bu yüksek boylu köprü böyle göklere doğru yüksekçe yapılmış iken bazı vezirler, beyler, ileri gelenler ve hekimler bu köprünün seyrine gelip anılan iki köşke oturlurken, şehrin nice cüret sahibi çocukları köprü kenarında hazır durup vezirlerin huzurunda her bir çocuk “Ya Allah” deyip köprüden aşağı kendilerini bırakıp nehre atar ve kuş gibi uçar. Her bir çocuk birer sanat ile taklalar atarak kimi baş aşağı, kimisi bağdaş kurar ve kimisi ikişer üçer olup birbirlerini kucaklayıp aşağı suya atılırlar. Cenab-ı Allah saklayıp derhâl dışarı kenara çıkıp kayalardan yukarı tırmaşıp köprübaşına gelip vezir ve ileri gelenlerden bahşiş alırlar. Ama başka insanlar aşağı atlamak değil, aşağı bakmaya cesaret edemeyip ödü patlar. Zira bu köprünün boyu tâ aşağı suya kadar 87 kulaçtır. Ve Neretva Nehri’nin derinliği de 87 arşındır. Neretva Nehri içinde hamam kubbesi gibi taşlar vardır ve gayet deli divane, taşkın ve coşkun akıp nice yerinde buruntu girdapları olup yıldırım gibi şakiyip ve gök gürültüsü gibi gürleyip böyle bir deli suya kendini atmak cidden insan için büyük cesarettir. Önce alçak kayalardan atlayıp daha sonra yükseğinden atlaya atlaya alışıp köprüden aşağı atılırlar. Bir cüret de bu şehrin sanat ehli çırakları hanelerinden ustalarının dükkânlarına yemek getirirken iki elinde yemek, başı üzerinde ekmek ve başka şeyler varken nice cesaret sahibi oğlanlar bu kadar ağır yüklerle köprü ortasında gitmeyip köprünün iki tarafında olan ensiz korkuluğu üzerinde çok hızlı şekilde seğirterek geçer çocukları var. Akli olan adam bu köprünün kenarına varmaya korkar, ama ergin olmamış çocuklar köprünün korkulukları üzerinde seğirterek geçerler, garip ve acayip seyirliktir. Bu büyük köprünün olduğu kayaların iki tarafı korkunç, iri, beyaz ve kızıl kayaların altları genellikle boştur ki nice yerleri çok derindir.”*

Köprünün basamakları insan yoğunluğundan dolayı aşındığı için oldukça kaygan, size tavsiyem kenardan yürümeniz ve korkuluklara tutunmanız. Eğer kayıp düşerseniz çanak çömlek patlar, haberiniz olsun. Mostar Köprüsü’nün en güzel fotoğrafları Neretva Nehri’nin kıyısından, Koski Mehmet Paşa Camii minaresinden ve yine Neretva Nehri üzerinde, Mostar Köprüsü’nün biraz ilerisinde bulunan **Lučki Most** isimli köprüden çekiliyor. Nehir kenarında göreceğiniz taşlık alanda mayonuzu giyip kendiniz soğuk sulara bırakabilirsiniz. Yalnız yaz aylarında bile su çok soğuk oluyor, haberiniz olsun. Eğer suya girmek istemezseniz, burada bekleyen botlarla nehir turu yapabilirsiniz.

Tara Kulesi (Tara Tower): Mostar Köprüsü’nün Eski Çarşı tarafındaki ayağı olan Tara Kulesi, hem köprüyü hem de şehri savunmak için inşa edilmiş kulelerden birisi. İnşa edildikten sonra

hem gözetleme hem savunma görevi üstlenen kule aynı zamanda şehrin cephaneliklerinden birisiymiş. Burada nöbet tutan askerler hem tabakhane yönünden hem de nehirden gelebilecek saldırılara karşı her saniye tetikte beklemişler. Sadece tüfekler değil aynı zamanda toplarla da bu savunma sistemi desteklenmiş. Duvar kalınlığı yaklaşık 3 metre olan kulenin alt katı Osmanlı döneminde hapishane olarak kullanılmış. 1878 yılında kentin Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun hâkimiyetine geçmesinden hemen sonra tüm işlevini yitirmiş ve 2006 yılında altında açılan müze sayesinde tekrar önem kazanmış. En üst katında bulunan ve vakt-i zamanında nöbet tutan askerlerin şehri gözetlediği pencerelerden Mostar Köprüsü'nü ve şehrin panoramik manzarasını seyredebilirsiniz.

Eski Köprü Müzesi (Museum of the Old Bridge): Bu müze aslında Tara Kulesi'nin bir parçası. Kule toplamda 5 katlı ve her katı Eski Köprü Müzesi envanterine kayıtlı eserler ile donatılmış. Kulenin en üst katında köprüyü ve Mostar şehrini seyredebileceğiniz pencereler bulunuyor. En alt katında, orijinal Mostar Köprüsü'nün bir ayağının temellerini, eski kulenin altında bulunan arkeolojik kalıntıları ve orijinal taş bloklarını görebileceğiniz ayrıca yapılan restorasyon çalışmaları ile alakalı video seyredebileceğiniz bölümler mevcut. Üst katlarda ise çeşitli savaş aletleri, köprünün yapımında kullanılan alet ve edevatlar, yine köprüye ait taş parçaları, Osmanlıca kitabeler ve padişah tarafından köprünün bitirilmesi ile alakalı gönderilen ferman sergileniyor. Kulenin katları arasında geçişler, ahşap dar merdivenler ile yapılıyor. Son olarak "Labirent" adlı bölümde ise Mostar Köprüsü'nün yıkılmasından sonra çekilen, harabe haline ait fotoğraflar sergileniyor. Müzenin giriş ücret 5 KM yani yaklaşık 2 Euro.

Halebiye Kulesi (Halebija Tower): Mostar Köprüsü'nün diğer tarafında yer alan Halebiye Kulesi de tıpkı Tara Kulesi gibi müze olarak kullanılıyor. İçerisi restore edilen ve etnik desenlerle süslenen kulede ise 1992 yılında savaş muhabiri olarak Bosna Hersek'e gelen Yeni Zelandalı Wade Goddard'ın çektiği karelerden oluşan **War Photo Exhibition** sergisi bulunuyor. Sergide yer alan fotoğraflarda Mostar Köprüsü'nün, Mostar şehrinin ve yerel halkın savaş yıllarındaki halini görmek mümkün. Giriş ücreti 2 KM yani yaklaşık 1 Euro.

Mostar Eski Çarşı Bölgesi (Mostar Old Town): Mostar Köprüsü'nden sonra şehrin en kalabalık yeri olan Eski Çarşı, Tara Kulesi'nin hemen yanında ve Neretva Nehri'nin kenarında bulunuyor. Bu bölgenin Boşnakçadaki adı **Kujundžiluk** yani Kuyumcular Çarşısı. Bir diğer adı ise Bakırcılar Çarşısı. Bu isimleri eskiden burada bulunan bakırcılardan ve kuyumculardan alıyor. Günümüzde ise yan yana dizilmiş hediyeelik eşya tezgahlarını görebileceğiniz bir bölge. Alışveriş bölümünde de bahsettiğim üzere buradan etnik kıyafetler, bakır eşyalar, seramik ürünler, elde dokunan halılar, çantalar, el işi takılar, süslemeli avizeler, biblolar vs. satın alabilirsiniz. Fiyatlar makul seviyede ama yine de kesinlikle pazarlık yapmadan alışveriş etmemek gerekiyor. Eğer yaz aylarında giderseniz inanılmaz bir turist kalabalığının içinde kalacağınızdan şüpheniz olmasın. Hele ki gün ortasında giderseniz yürümekte bile güçlük çekeceksiniz. Aslında **Old Town** dediğimiz Eski Şehir bölgesi, Neretva Nehri'nin her iki tarafı,

Mostar Köprüsü'nün her iki tarafa doğru giden patika yolları ile bu bahsettiğim Bakırcılar Çarşısı'nı kapsıyor.

Neretva Nehri: Mostar şehrini ortadan ikiye bölen ve şehrin adeta can damarı diyebileceğimiz Neretva Nehri'nin toplam uzunluğu yaklaşık 225 kilometre. Mostar Köprüsü'nün altından geçen nehir uzun yıllar bölgenin ticari anlamda en önemli gelir kapılarından birisi olmuş. Bu durum günümüzde de geçerli zira sahip olduğu yüksek debi sayesinde Balkanların rafting konusunda en fazla tercih edilen nehri konumunda. Eğer rafting yapmak için vaktiniz veya imkânınız yoksa köprünün altında göreceğiniz Zodyak botlar ile yapılan turlara katılabilirsiniz. Mostar Köprüsü bölümünde nehre atlayan sporculardan bahsettik, turist olarak birkaç günlüğüne Mostar'a giden birisinin böyle bir ihtimali yok ama zaten Neretva Nehri'ne illaki tepeden inmeniz de gerekmiyor. Köprünün hemen altında göreceğiniz taşlık alanda şortunuzu giyip serin sulara atlayabilirsiniz. Tabi durgun bir suya değil, debisi yüksek bir akarsuya gireceğinizi aklınızdan çıkarmayın ve ona göre tedbirinizi alın. Yaz aylarında dahi nehrin suyu deyim yerindeyse buz gibi oluyor, aklınızda bulunsun. Neretva Nehri'nin bulunduğu Neretva Vadisi su sporlarının haricinde daha birçok etkinliğe ev sahipliği yapıyor. Dilerseniz muhteşem trekking rotalarını takip edebilir dilerseniz de yamaç paraşütü yapabilirsiniz.

Eğri Köprü (Kriva Cuprija): Mostar Köprüsü'nden Halebiye Kulesi tarafına geçtikten sonra patika yolu devam ederseniz hemen solunuzda, Neretva Nehri'nin kollarından biri olan Radobolja Deresi üzerinde yer alan Eğri Köprü'yü görebilirsiniz. Mostar Köprüsü'nün küçük bir versiyonu olan Kriva Cuprija, 1558 yılında Mimar Hayreddin tarafından inşa edilmiş. Tek bir kemer üzerine yerleştirilen taş bloklar ile yapılan köprü, Mostar'da yaşanan savaş sırasında ağır hasar almış ve 2000 yılında yaşanan deprem sonrasında da tamamen yıkılmış. Ardından Unesco'nun desteği ile aslına uygun olarak yeniden yapılmış. Rivayete göre; Kanuni Sultan Süleyman tarafından Mostar'da bir köprü yapması için görevlendirilen Mimar Sinan, bu görevi öğrencisi olan Mimar Hayreddin'e vermiş ve köprünün inşasında kullanılan destekler kaldırıldığında köprü yıkılırsa, padişah tarafından kellesinin alınacağını söylemiş. Mimar Hayreddin de Mostar Köprüsü'nün inşasına başlamadan önce, meydana gelebilecek aksaklıkları görebilmek adına ilk olarak bu köprüyü yapmış ve kendini denemiş. Köprünün etrafında birbirinden güzel restoranlar, kafeler ve konaklama yapabileceğiniz apart daireler bulunuyor.

Koski Mehmet Paşa Camii: Neretva Nehri'nin kenarında yer alan cami, 1618 yılında Yıldırım Bayezid'in oğlu Şehzade Ahmet'in lalası Mehmet Paşa tarafından yaptırılmış. Savaş sırasında ağır hasarlar alan caminin restorasyonu T.C Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılmış ve 2001 yılında tekrar ibadete açılmış. Restorasyondan sonra, eskiden medrese olarak kullanılan avlu bölümüne yerleştirilen alışveriş tezgâhları ve nehir kenarına yapılan çay bahçesi ile asıl amacının haricinde, daha modern ve aynı zamanda ticari amaç güden bir çehre kazandırılmış. Caminin giriş ücreti 6 KM yani yaklaşık 2 Euro. Eğer minareye çıkıp şehrin, köprünün ve nehrin panoramik manzarasını seyretmek istiyorsanız ödemeniz gereken ücret 12 KM.

Köprünün en iyi fotoğrafı bu caminin minaresinden çekiliyor, aklınızda bulunsun. Klasik Osmanlı cami mimarisine uygun olarak tek kubbeli ve kare formda inşa edilen caminin içerisinde ise Avusturya-Macaristan İmparatoru tarafından hediye edilen el emeği halılar sergileniyor.

Karagöz Bey Camii: Mostar'ın en büyük camisi olan Karagöz Bey Camii, Mostar Köprüsü'nün bina emini ve aynı zamanda Sadrazam Rüstem Paşa'nın kardeşi olan Hacı Zâim Mehmed Bey tarafından, kapısında bulunan kitabeye göre 1557-1558 yılları arasında yaptırılmış ancak savaş sırasında ağır hasarlar aldığı için daha sonra aslına uygun olacak şekilde kapsamlı bir restorasyondan geçirilmiş. Mostar'ın baş camisi olarak bilinen Karagöz Bey Camii'nin içi Dubrovnik'li ustalar tarafından Dubrovnik'ten gönderilen malzemelerle yapılmış. Burası aslında bir cami değil büyük bir külliye çünkü içerisinde cami ile birlikte şadırvan, medrese, kütüphane ve hazire alanı bulunuyor. Klasik Osmanlı cami mimarisine uygun tek kubbeli ve kare formda inşa edilen, özellikle kurşun çatılı ahşap verandası ve dört kubbeli medresesi ile Mostar'da mutlaka görülmesi gereken bir miras. Dilerseniz bu caminin de minaresine çıkabilir ve panoramik şehir manzarası seyredebilirsiniz. Giriş ücreti 10 KM yani yaklaşık 5 Euro.

Ruznameci İbrahim Efendi Camii: Ruzname, Osmanlı döneminde sarayın günlük olarak girdisinin, çıktısının not alındığı defter demek, ruznameci de bu işi yapan kişi. Ruznameci İbrahim Efendi; 1800'li yıllarda, Sultan Abdülhamit ve Sultan Abdülmecit döneminde sarayın defterlerini tutan önemli isimlerden birisiymiş. Bu görevi üstlendiği dönem, başta Mısır ve Bosna-Hersek olmak üzere Osmanlı tapu kayıtlarına göre Kasımpaşa Askeri Hastanesi ile tersanenin bulunduğu yerden itibaren tüm Haliç'e sahipmiş ayrıca İstanbul'da birçok yerde ve Anadolu'nun değişik yörelerinde arazisi ve gayrimenkulleri varmış. Vefat ettikten sonra çocuklarının yararlanması için bir vakıf kurmuş. Ruznameci İbrahim Efendi'nin 3. kuşaktan torunu Osmanlı kayıtlarını delil göstererek İstanbul'un neredeyse yarısının kendisine dedesinden miras kaldığını iddia etmiş ve dava üstüne dava açmış. Bu dava süreci halen devam ediyor. Camiye gelirsek; Ruznameci İbrahim Efendi Camii, kapısında bulunan kitabeye göre 1830 yılında inşa edilmiş. Şehrin görülmesi gereken camilerinden birisi. Evliya Çelebi, Seyahatname eserinde Ruznameci İbrahim Efendi'den sıkça bahsetmiş, kendisi aynı zamanda Radobolja Nehri'nin sularını, Mostar Köprüsü üzerinden tunç oluklar ile taşıtıp eski çarşı bölgesindeki hamam, medrese, cami ve imaretlere ulaştıran ilk kişi olarak biliniyor.

Tabakhane Camii (Dzamija Tabačica): Mostar'ın en eski ve günümüzde en çok ziyaret edilen yerlerinden birisi sayılan Tabakhane semtinde, Mostar'daki en eski ailelerden birinin temsilcisi olan Hacı Kurt tarafından 16. yüzyılda yaptırılmış. Bulunduğu semtten dolayı Tabakhane Camii deniliyor ancak asıl adı **Hacı Kurt Camii**. Neretva Nehri'nin sağ kıyısında yer alan Tabakhane Camii'nin altından Radobolja Deresi'nin bir kolu geçiyor. Caminin giriş katı hediyelik eşya dükkânı yapılmış ve etrafında da şirin kafeler mevcut. Toplu ibadete kapalı ancak bireysel olarak ibadet edilebiliyor. Eğer turist olarak ziyaret etmek isterseniz giriş ücreti 5 KM yani yaklaşık 2 Euro.

Hamam Müzesi (The Hamam Museum): Tabakhane Camii'nin hemen yanında bulunan Hamam Müzesi, 16 yüzyılda inşa edilen ve bölge halkı tarafından sıkça kullanılan Türk hamamının restore edilerek müzeye dönüştürülmüş hali. İç duvarları beyaz boya ile boyanmış, mavi renkli çiniler yerleştirilmiş ve kurnalar baştan ayağa yenilenmiş. Hamamın her odasına yerleştirilen vitrinlerde el yapımı tarihi takunyalar, gümüş ibrikler, taslar ve diğer hamam eşyaları sergileniyor. Giriş ücreti 6 KM yani yaklaşık 3 Euro. Müzenin yan tarafında yine müzeye bağlı olan ve yöresel yemekler yapılan bir restoran ayrıca küçük bir turist ofisi bulunuyor.

Saat Kulesi (Sahat Kula): Neretva Nehri'nin sol tarafında, Bajatova Caddesi'ne bağlı merdivenli yokuş üzerinde bulunan Sahat Kula'nın kimi kaynaklara göre 1636 yılında Fatima Kaduna Sarıç (Fatma Kadın) tarafından, kimi kaynaklara göre ise şehirde birçok eseri bulunan İbrahim Paşa tarafından yaptırıldığı düşünülüyor. Aslında yapılışı ile alakalı net bir bilgi yok. Evliya Çelebi Seyahatname eserinde "sesi 3 saatlik yürüme mesafesinden duyuluyor" diyerek bahsetmiş. Toplam yüksekliği 15 metre olan kuleye; 1838 yılında Hersek Mutasarrıfı Rizanbegoviç Ali Paşa'nın, Zadar kentinde yaptırıp hediye ettiği 250 kg ağırlığındaki bir çan yerleştirilmiş. Mostar şehri Avusturya-Macaristan tarafından ele geçirildiğinde kule askeri amaçlar için kullanılmış ve 1981 yılında tekrar asli görevine dönmüş. İç savaş sırasında ağır hasar alan kule 1999 yılında restore edilmiş.

Hersek Tarih Müzesi (Muzej Hercegovine): Saat Kulesi'nin hemen yanında göreceğiniz Hersek Tarih Müzesi'nin yer aldığı bina, Yugoslavya'nın eski Başbakanı olan ve 1977 yılında esrarengiz bir uçak kazasında ölen Cemal Biyediç'in uzun yıllar yaşadığı evi. Avusturya-Macar döneminde inşa edilen ve karışık mimariye sahip Avusturya tarzı konak. Buraya Tarih Müzesi deniliyor ancak aslında bir **Etnografya Müzesi** çünkü içerisinde Bosna-Hersek'e özgü etnografik eserler sergileniyor. Etnik kıyafetler, arkeolojik kalıntılar, antika mobilyalar ve mutfak eşyaları, dokuma tezgâhları, halılar, kilimler, sedirler, sofralar, ahşap oymalar, bakır kazanlar, ibrikler, kahve fincanları, film ruloları, el yazmaları, fotoğraflar, gazeteler, dergiler ve daha fazlası. Yaklaşık 12.000 farklı eser sergileniyor. Giriş ücreti 6 KM ve kesinlikle ziyaret edilmesi gereken bir müze.

Müslüm Bey (Muslibegovic House) Konağı: Mostar'da bulunan, Osmanlı döneminin en güzel eserlerinden biri olarak kabul edilen konak, köklü bir aile olan ve 17. yüzyıl sonlarında Karadağ'ın şehri Herceg Novi'den Mostar'a gelerek yerleşen Muslibegovic ailesine ait ve halen aynı ailenin 9. kuşak torunları tarafından hem müze hem de butik otel olarak işletiliyor. Bina inşa edildiğinde dönemde bu kadar büyük değilmiş, yıllar boyunca aile mensupları tarafından genişletilme çalışmaları yapılmış ve yeni odalar ile mahzen, depo, sarnıç ve yazlık mutfak gibi bölümler eklenmiş. 2010 yılında dünyanın en iyi konaklama yerlerinden birisi olarak ilan edilen, otel olarak kullanılan kısma ait odalar eski Osmanlı evlerinin otantik düzenine sahip. Eğer siz de tarihi bir Osmanlı konağının geleneksel detaylara sahip odalarında konaklamak istiyorsanız, çift kişilik oda için ödemeniz gereken gecelik ücret ortalama 75 Euro. Müze olarak hizmet veren kısımda ise Hersek Tarih Müzesi'nde olduğu gibi

Osmanlı döneminden kalma etnik kıyafet, halı, kilim, lamba, bakır eşyalar ve antika eşyalar gibi birbirinden değerli etnofrafik eserler ayrıca Hacı Hafız Muhammed Şevki'nin öğrencisi Sami tarafından yazılan el yazması Kur'ân sergileniyor. Müzenin giriş ücreti 4 KM yani yaklaşık 2 Euro.

Biscevica Evi (Biscevic House): Yine Osmanlı döneminden kalan ve Osmanlı mimarisinin şehirde bulunan en güzel örneklerinden birisi sayılan Biscevica Evi, 1635 yılında inşa edilmiş ve günümüze kadar çok iyi korunmuş. Osmanlı ev düzenini en iyi şekilde yansıtan divanhanesi, deposu, sarnıcı, mutfak, geniş avlusu ve evde yaşayan kadınların dışarıdan görünmeden rahat hareket edebilmeleri için yapılan yüksek duvarları ile her yıl binlerce ziyaretçiye kendine çekmeyi başarıyor. İçerisinde diğer müzelerde olduğu gibi bakır eşyalar, antikalar, eski mobilyalar, ahşap oymalar, etnik kıyafetler vs. sergileniyor. Konum olarak Koski Mehmet Paşa Camii'nin ilerisinde, Neretva Nehri'nin sol kıyısında bulunan müzenin giriş ücreti 4 KM yani yaklaşık 2 Euro.

Francisca Manastırı (Franciscan Monastery): Mostar Köprüsü'nün karşı tarafında, yeni şehir bölgesinde yer alan Francisca Manastırı'nın orijinali 1866 yılında Osmanlıların yardımları ile inşa edilmiş ancak 1992 yılında savaş sırasında tamamen yıkılmış. 2000 yılında ise eski manastırın temellerinin üzerine çok daha büyük bir yapı inşa edilmiş. Kompleks bünyesinde **St. Peter and Paul Kilisesi**, içerisinde hem Batı hem de Doğu dünyasına ait prestiji yüksek 50.000 antik cilt bulunan büyük bir kütüphane ile 16. ve 17. yüzyıl İtalyan Ustalarının eserleri olan önemli bir sanat koleksiyonu yer alıyor.

Eski Ortodoks Kilisesi (The Old Orthodox Church): Mostar'a bağlı Bjelusine bölgesinde, 1834 yılında inşa edilen eski kilise, kutsal Ortodoks mimarisinin Mostar'da bulunan en önemli örneğiymiş. İçerisinde Meryem Ana'nın değerli bir ikonu ile 15. ve 18. yüzyıllar arasında çeşitli Rus, Venedikli ve yerel sanatçılar tarafından yapılan farklı ikonlar bulunuyormuş ancak 1992 yılında yapılan bombardıman neticesinde hem kilise hem de tarihi ikonalar yerle bir olmuş. Günümüzde yeni kilisenin inşası halen devam ediyor.

Blagay (Sarı Saltuk) Tekkesi: Mostar şehrinde kesinlikle ziyaret etmeniz gereken adreslerden birisi olan Blagay (Blagaj) Tekkesi, Mostar'dan çok daha eski bir yerleşim yeri olan Blagay Bölgesi'nde bulunuyor ve tekkenin kurulduğu alan, sahip olduğu doğal güzellikler ile adeta cennetten bir parça. Hacı Bektaş-ı Veli'nin müritlerinden olduğu bilinen, Anadolu'nun ve Rumeli'nin fethinde önemli rol oynadığına inanılan halk kahramanı Sarı Saltuk'un, Anadolu ve Balkan şehirlerinde birçok farklı türbesi bulunuyor. Sarı Saltuk; Dede Korkut ve Nasreddin Hoca gibi çok geniş bir coğrafyanın destan kahramanı olduğu için, Cem Sultan tarafından derlenen Saltukname'ye göre Sarı Saltuk'un başta İznik olmak üzere 12 ayrı makamı var ve en önemlilerinden birisi de bir Bektaşî Tekkesi olarak kurulan ancak günümüzde Nakşibendî tekkesi olarak kullanılan Balagay. Bu kadar çok türbesinin olmasının sebebi ise Sarı Saltuk'un İslamiyet'in yayılmasını sağlamak amacıyla türbelerinin birden fazla yerde yapılmasını istemiş olması. Bunlardan hangisinin gerçek olduğu bilinmiyor. Yaklaşık 600 yıllık geçmişe sahip olan ve Osmanlı tarafından gönderilen Bektaşî dervişlerinin ve babalarının yönlendirmeleri ile

yerel halkın İslamiyet'i benimsemesinde etkin rol oynayan Blagay Blagay Tekkesi, Neretva'yı besleyen en büyük kollardan biri olan Buna Nehri'nin doğduğu sarp bir kayanın üzerine kurulmuş. Toplamda 3 katlı olan tekkenin içerisinde ibadet odaları, misafirhane, hamamlık, mutfak, iç avlu ve abdesthane bölümleri bulunuyor.

Osmanlı'nın bölgede kök salmasına yardımcı olan ve mevcut hakimiyetini korumasını sağlayacak devlet adamları yetiştirilen tekkenin hemen yanında bulunan mağara, Avrupa'nın en büyük tatlı su kaynaklarından biri olarak kabul ediliyor. Osmanlılardan önce bölgeye gelen ve fetihlerin manevi zeminini hazırlayan Alperenlerin mekanı (Alperenler Tekkesi olarak da bilinir) olması bakımından önem taşıyan Tekke, sadece Müslümanların değil, tüm inanç gruplarına mensup insanların ziyaret ettiği tarihi ve kutsal bir mekan. Perşembe ve Cuma akşamları zikir ayınlarının da yapıldığı tekkede, Fatih Sultan Mehmet'i anmak için her yıl 28 Mayıs gecesi on binlerce insanın katıldığı mevlit programı düzenleniyor.

Tekkenin yanında bulunan mağaranın içerisini, ücreti 2 Euro olan 10 dakikalık tekne turları ile görebilirsiniz. Tekkenin alt kısmında, mağaranın hemen girişinde göreceğiniz kafede saatlerce oturmak isteyeceksiniz. Çayınızı yudumlarken suyun sesini dinleyecek ve kuş sesleri ile mest olacaksınız. Dilerseniz yanınızda kitap götürebilir ve bu muhteşem ambiyansta kahvenizi içerken okuyabilirsiniz. Tekkenin etrafında, nehrin kenarında birçok farklı balık restoranı bulunuyor. Nehir çıkarılan alabalıkların servis edildiği restoranların fiyatları gayet makul seviyelerde diyebilirim. Buraya kadar gitmişken, Balagaj Tekkesi manzarası eşliğinde balık yemeden dönmeyin derim. Bu bölge karavanla gezen veya çadır kurmak isteyenler için de ideal çünkü nehir kenarı boyunca birçok kamp alanı mevcut. Blagay şehir merkezine yaklaşık 15 kilometre uzaklıkta bulunuyor. Španski Trg denilen İspanyol Meydanı'nda göreceğiniz sarı renkli United World Collage binasının önünden hareket eden 10 ve 11 numaralı otobüslere binerek yaklaşık yarım saatte ulaşabilirsiniz. Eğer meydana kadar yürümek istemezseniz Tara Kulesi'nin hemen yanında bulunan merdivenlerden yukarı çıkın, karşınıza gelecek caddenin üzerinde bulunan otobüs duraklarında bekleyin. Otobüslerin oradan geçtiğinden emin olmak için yoldan geçen herhangi birisine sorabilirsiniz. Otobüsler çok sık sefer düzenlemiyor. İspanyol Meydanı ile Blagay arasındaki seferlere ait zaman tablosu şu şekilde; hafta içi - 6:40, 7:45, 10:00, 11:00, 12:00, 13:45, 15:00, 16:30 (12 numaralı otobüs), 18:40, 20:15, 22:00, Cumartesi - 6:00, 8:00, 10:30, 12:00, 14:00, 15:30 (12), 17:00, 19:00, 22:00, Pazar - 6:30, 8:00, 10:30, 12:00, 15:30, 19:30, 22:00. Blagaj-İspanyol Meydanı arasındaki seferlere ait zaman tablosu ise şu şekilde; hafta içi -) 6:15 (12 numaralı otobüs), 7:00, 8:15, 10:30, 11:30, 12:30, 14:15, 15:30, 17:15, 19:10, 22:15, Cumartesi - 6:15, 6:55 (12 numaralı otobüs), 8:30, 11:00, 12:30, 14:30, 16:25, 17:30, 19:30, 22:15, Pazar - 7:00, 8:30, 11:00, 12:30, 16:00, 20:00, 22:15 (12 numaralı otobüs) Otobüslerin bilet ücretleri tek yön 2 Km. Dilerseniz taksi ile dilerseniz de 6 Euro karşılığında günlük turlar ile gidebilirsiniz. Taksi ile gidekseniz mutlaka pazarlık yapın, özellikle dönerken otobüs bekleyen diğer turistlerle konuşun ve ortaklaşa taksi tutun derim.

Krvice Şelaleleri (Kravtse Waterfalls): Mostar şehir merkezine yaklaşık 40 kilometre uzaklıkta yer alan Krvice Köyü'nde, Hırvatistan sınırına yakın bir konumda bulunan Krvice Şelaleleri; eğer yaz aylarında gitmişseniz ve vaktiniz de varsa kesinlikle görmeniz gereken bir yer. Hem harika kareler çekeceksiniz hem de muhteşem doğası aklınızı başınızdan alacak. Eğer yaz mevsiminde giderseniz şelalelerin döküldüğü yerde oluşan küçük gölde yüzebilirsiniz. Şehir merkezine uzak olduğu için turistler tarafından pek fazla tercih edilmiyor, bu yüzden sakin bir yer arayanlar için ideal. Nehir suyu 7-8 farklı yerden, yaklaşık 28 metreden dökülüyor ve bu sayede seyrine doyum olmayan muazzam bir manzara oluşuyor. Daha fazla kalmak ve doya doya manzara seyretmek isterseniz, şelalelerin etrafında bulunan kafelerde oturabilir veya restoranlarda yemek yiyebilirsiniz. Eğer fazlaca vaktiniz varsa, nehir üzerinde yapılan kano turlarına da katılabilirsiniz. Buraya ulaşmak için otobüs terminalinden kalkan minibüslere binmeniz veya Mostar'da bir taksici ile anlaşmanız gerekiyor. Eğer yoğun dönemde giderseniz tur firmalarının günübirlik turlarını da değerlendirebilirsiniz.

Poçitel (Počitelj): Mostar'a 25 kilometre uzaklıkta bulunan Poçitel Köyü, 1383 yılında Bosna Kralı 1. Stjepan Tvrtko tarafından inşa edilmiş. Osmanlı Devleti zamanında, Hersek Eyaleti'ne bağlı bir il olan Poçitel, 1878 yılında Bosna Hersek'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yönetiminin kurulmasından sonra, stratejik önemini kaybetmiş ve bu sayede savaşlarda bombalanmaktan kurtularak günümüze kadar orijinal biçiminde kalmayı başarmış. İç savaş döneminde kısmen tahrip edilmiş ve köyde yaşayan insanlar sürgüne gönderilmiş ancak savaş bittikten sonra devletin de teşvik etmesi ile herkes evine geri dönmüş ve başta 16. Yüzyıldan kalma mimari eserler olmak üzere şehir genel bir restorasyondan geçirilmiş.

Tıpkı Mostar gibi Neretva Nehri kıyısında bulunan ve UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası Listesi'ne alınan Poçitel, kelime anlamı olarak "Başlangıç Noktası" demek ve Osmanlı'nın bir sınır kasabası olduğu için adı almış. Çok küçük olmasına rağmen ülkenin en fazla turist çeken yerlerinden birisi çünkü Osmanlı askeri dehasının canlı bir örneği olan bu köy, tamamen taştan yapılmış. Günümüzde Hırvat, Sırp ve Boşnak gibi ayrı etnik kökenlere sahip insanların bir arada yaşamaya devam ettiği bir yerleşim yeri olsa bile Potiçel, eski bir Türk köyü olduğu için ziyaretçilerin büyük çoğunluğu da Türk vatandaşları. Osmanlı'nın inşa ettiği köprüler, camiler, mescitler, evler vs. halen korunmaya devam ediliyor. Başta **Şişman İbrahim Paşa Camii, Şişman İbrahim Paşa Medresesi, Saat Kulesi, Kervansaray** ve 4. yüzyıldan kalan tarihi **Potiçel Kalesi** kesinlikle görülmeye değer. Evliya Çelebi 1664'te Poçitel'e gelmiş ve Seyahatnamesinde; *"Poçitel Kalesi küçük ama sağlam bir yapı. Kalede surların, kulelerin ve komutan konutunun yanı sıra ambar ve küçük bir cami de yer almakta. Kale dışında 150 hane var. Evler taş tuğla ve kiremitten yapılmış. 1562'de yapılmış bir de köy camii var."* diyerek bahsetmiş.

Konum olarak Neretva Nehri kenarında ve yemyeşil ağaçlar ile bezeli dağların yamacında yer aldığı için muhteşem bir doğaya sahip. Çok fazla insan yaşamıyor artık günlük hayattan ziyade daha çok turizme hizmet ediyor. Eğer vaktiniz varsa Mostar'dan sonra yarım

günüünüzü buraya ayırmanızı tavsiye ederim. Ulaşım için yine Mostar'dan bir taksici ile anlaşmanız veya günübirlik turlara dahil olmanız gerekiyor.

Mostar Hakkında Faydalı Bilgiler;

1- Mostar kesinlikle haydi haydiye getirilip, yarım günde veya 1 günde gezilecek bir şehir değil. Burada en az 1 gece kalmalı ve köprünün gece manzarasını da seyretmelisiniz. Zaten Mostar şehir merkezini 1 tam günde anca gezersiniz, çevresini gezmek için de en az 1 güne ihtiyacınız var. Sözün özü; Mostar'a minimum 2 günüünüzü ayırın.

2- Mostar içerisinde toplu taşıma kullanmaya ihtiyacınız yok ama başta Blagay Tekkesi olmak üzere diğer çevre yerlere gitmek için mutlaka ihtiyaç duyacaksınız. Tabi bu yerler için illaki otobüse binmenize gerek yok, eğer grup halinde geziyorsanız veya orada arkadaş edinmişseniz ortaklaşa taksi de tutabilirsiniz. Taksi ücretleri gayet makul seviyelerde diyebilirim ama yine de binmeden önce mutlaka pazarlık yapmalısınız. Ne kadar düşürürseniz o kadar kâr zira taksicinin ilk söyleyeceği fiyat muhtemelen ederinin iki katı olacaktır.

3- Eğer şehirle alakalı çok fazla araştırma yapmaya fırsatınız olmamışsa veya rehber ile gezmek istiyorsanız, ücretsiz yürüyüş turlarına katılabilirsiniz. Yerel bir rehber size tüm Stari Grad bölgesini gezdiriyor ve tur sonunda rehberle gönünüzden koptuğu kadar bahşiş veriyorsunuz. Hostelinizden veya otelinizden yürüyüş turları ile alakalı bilgi alabilirsiniz.

4- Tüm kafe ve restoranlarda kablosuz internet bulabilirsiniz. Eğer 7/24 internetinizin olmasını istiyorsanız havalimanından veya şehirde bulunan şubelerin herhangi birinden **BH Telekom** veya **Haloo** firmalarına ait turist kartlarından satın alabilirsiniz. Bh Telekom firmasının 10 gün geçerli 5 GB internet olan paketleri 20 Km yani 10 Euro, 30 gün geçerli 15 GB internet olan paketleri ise 40 KM yani 20 Euro. Haloo firmasının 15 gün geçerli 10 GB internet olan paketleri ise 20 Km yani 10 Euro.

5- Dil konusunda kesinlikle bir problem yaşamayacaksınız çünkü Avrupa'ya yakın olması ve genellikle Avrupalı turistler tarafından ziyaret ediliyor olmasından dolayı neredeyse herkes İngilizce biliyor. Hatta turistler ile muhatap olanların birçoğu Türkçe biliyor. Zaten şehirde yaşayan çok fazla Türk göreceksiniz, mutlaka bir şekilde işinizi halledersiniz.

6- Eğer izin dönemleriniz esnekse, Mostar ziyaretinizi 28-29 Temmuz tarihlerine denk getirin derim çünkü bu tarihte köprüden atlama yarışması düzenleniyor. Belki otellerde doluluk oranı fazla olur ama mutlaka konaklama yapacak uygun bir yer bulursunuz.

7- Eğer tek seferde kullanabileceğiniz çok fazla izniniz yoksa, Balkan şehirlerinin hepsini birden gezmeye çalışmayın. Parça parça gezin; mesela Saraybosna'ya uçakla gidin, araba kiralayın ve sadece Bosna Hersek'i gezin derim.

8- Bosna Hersek'in para birimi KM yani Konvertible Mark. Kurlar sabitlenmiş ve değişmiyor, **1 Euro=1.95 KM, 1 Dolar=1.77 KM** ve **1 TL=0.27 KM** yapıyor. Saraybosna'da para bozdurabileceğiniz birçok dövizci var ama Mostar için aynısını söyleyemem. Sadece Eski Çarşı bölgesinde, Koski Mehmet Paşa Camii yanında bir tane gördüm desem yeridir. Risk almamak istiyorsanız Saraybosna'da Mostar için de para bozdurun, öyle gelin derim.

9- Mostar'a yaz aylarında giderseniz öğle saatlerinde pek dışarıya çıkmayın derim, hem çok sıcak hem de çok kalabalık oluyor. Zaten köprü üzerinde, Eski Çarşı'da, nehir kenarında, Blagay Tekkesi'nde vs. koşarak gezen, sürekli bağırarak konuşan, fotoğraf çekme yarışına giren, toplu halde yürüyüp yolu kapatan Türk gruplar göreceksiniz. Size tavsiyem; şöyle herkes kenara bir çekilsin, siz ondan sonra gezin.

10- Bosna Hersek Türk vatandaşlarından vize istemiyor ve ilk kez yurtdışına gidecekler için en ideal tercihlerden birisi. Kurlara rağmen hala çok pahalı değil, uçak biletleri ucuz, yemekler lezzetli ve porsiyonlar büyük, gezilecek birçok yer var ve hepsinden önemlisi 'bizden' bir ülke.